

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/12/drixler-ildiko---nemeth-eva-a-tortenelem-tantargy-a-nemzetkozi-erettsegi-international-baccalaureate---ib-programban-04-03-15/>

Drixler Ildikó – Németh Éva

A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

Bevezetés¹

Magyarországon a Karinthy Frigyes Gimnázium Magyar Angol Két Tanítási Nyelvű Tagozatán huszonegy éve folyik a kétéves gimnáziumi felkészítő oktatás a nemzetközi érettségire (International Baccalaureate – IB), amelyet jelenleg a világ 144 országában fogadnak el felsőoktatási felvételiként a legrangosabb egyetemek is (Oxford, Harvard, Humboldt, Sorbonne stb.), köztük a magyar intézmények (megfelelő pontszám-konvertálással). *Szakmailag, pedagógiailag, módszertanilag a tudományágak legjobb hagyományait és legfrissebb eredményeit ötvözi* a program, ezért értékeli olyan sokra a világ felsőoktatása is ezt a tanulmányi és vizsgarendszert. Van olyan intézmény, ahol kreditként beszámítják az IB eredményeket.

Az IB® nemzetközi, non-profit szervezet, melynek a célja, hogy olyan oktatási formát honosítson meg a világ egyre több országában, amely ma már több korosztály számára, 3-19 éves korig, magas színvonalú, igényes és egységes képzést biztosít. A Nemzetközi Érettségi Program pedig a 16-19 évesek számára (DP, Diploma Program) kifejlesztett program. Ehhez az IB Központ biztosítja a tanárok számára a tantárgyi ismertetőket, melyek az adott kurzus átfogó ismertetésén kívül a tananyag részletezését, valamint az értékelés módjának leírását is tartalmazzák. A DP esetében a külső, illetve végső értékelési teendőket szintén az IB végzi a cardiffi Vizsgaközpont és a nagyszámú, a világ szinte minden részéről kiválasztott, egységes, objektív rendszer alapján dolgozó vizsgáztató és az őket moderáló vezetőik segítségével.

A történelem a rendszer 6 tantárgycsoportjából az Egyén és társadalom nevűbe tartozik. E csoportból iskolánkban a diákoknak jelenleg a *közgazdaságtan* vagy a *pszichológia* és *történelem* tantárgyakat kínáljuk választásra. (Ezen kívül szerepelnek még az irodalmi és nyelvi tanulmányok, a nyelvelsajátítás, a természettudományok, a matematika és számítástechnika, a művészetek, vagy egy második tárgy választható az előző 5 csoport valamelyikéből.) Minden tantárgycsoportból egyet kell választani, amit lehet vagy emelt, vagy középszinten tanulni. *Háromnak kötelezően emelt szintűnek kell lennie!*

A vizsgák nyelve, így a kétéves tanítás/tanulása is az egész világon *angol, francia vagy spanyol lehet* (természetesen az anyanyelvet és az idegen nyelveket kivéve). A három nyelv egyikén folyik a többi tárgy oktatása, így a történelemé is, a diákok ezen a nyelven kapják a vizsgakérdéseket, és adják meg a válaszaikat.

Ennek az ismertetőnek az írói a kezdetektől (20 éve) vesznek részt a Nemzetközi Érettségi Programban². Már a felkészülés időszakában nagy izgalommal és kételyek nélkül készültünk erre az új feladatra. Ez az érzés mind a mai napig része tanítási gyakorlatunknak. *Az IB-ben történelmet tanítani folyamatos kihívást, megújulási lehetőséget és örömet jelent.* Ezért szívesen vállaltuk és vállaljuk azt a többletmunkát, amivel az új rendszerre való felkészülés, az állandó esszéíratás és javítás, a nagy esszékkel járó utána olvasás és a sok konzultáció jár. Mindezek *nemcsak feladatokat jelentenek számunkra, hanem önkitaljesítést és egy elmélyültebb kapcsolat lehetőségét a diákjainkkal.*

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

A történelem helye az IB-ben

A történelmet minden évben választhatták és választották is a tanulóink, bár az iskola lehetőségeihez mérten igyekezett más tárgyat, például közgazdaságtant vagy pszichológiát is felajánlani ebből a tantárgycsoportból. Nagy örömünkre a tanulók többsége fontosnak tartotta a történelem tanulását. Mint szinte minden tantárgyat, ezt is lehet közép- vagy emelt szinten tanulni. A húsz év alatt mindig többen voltak az emelt szintet választók, néhány évben jóval többen. Ennek az lehet az oka, a továbbtanulási szándékon és az érdeklődésen túl, hogy *ellentétben a magyar érettségivel, a két szinten ugyanazokat a készségeket kell elsajátítani, és a tananyag mennyiségében sincs akkora különbség, mint a magyar rendszerben.* Érdeemes tehát az emeltet választani.

Nevelési és oktatási célok

Általános célja az IB iskoláinak a humán tárgyak és így a történelem oktatásában, hogy a tanulót felkészítsék az önálló, rendszeres és kritikus szemléletű tanulmányok folytatására.

Azt szeretnék elérni, hogy a tanuló ismerje a történészek által használt fogalmakat, érveket, elméleteket és módszereket, valamint tudja ezeket kritikusan elemezni és értékelni; legyen tudatában annak, hogy a kultúrák különböznek, és hogy a történelemszemlélet jelentősen kötődik a kultúrához, tehát kultúránként változhat. Sajátítsa el a tanuló az önálló kutatás, adatértelmezés és elemzés képességét, de fogadja el, hogy a történelem természetéből adódóan nincsenek teljes bizonyossággal kimondható igazságok.

A történelemtanítás speciális célokat is kitűz, így azt, hogy a forrásokat, módszereket és az értelmezések változatosságát megismertesse a diákokkal, és ezekkel vezesse be a tanulókat a történelemtudományba. Fontosnak tartja, hogy a tanulók felismerjék azt, hogy a múlt tanulmányozása a jelen teljesebb megértéséhez vezethet, valamint azt is lássák, hogy a történelmi folyamatok hatása megjelenik mind nemzeti, mind regionális és nemzetközi szinten. Ezzel segíti őket saját történelmi identitásuk elmélyítésében is.

A tanterv

A középszint vizsgakövetelményei a XX. századra koncentrálnak. Öt nagy témakörre fűzi fel az utolsó száz év fontosabb eseményeit, jelenségeit, meghatározó politikai, gazdasági és kulturális irányzatait. Mindegyik témakör a század egészét öleli fel, az eseménytörténetet tekintve természetesen átfedésekkel. Minden iskola maga döntheti el, melyik 2 témakör legyen az, amelyet tanulmányoz.

Az öt 20. századi témakör a következő:

1. A háborúk okai, menete és hatásai.
2. Demokratikus államok – kihívások és válaszok.
3. A tekintélyelvű és egypártrendszerek kialakulása és jellemzői.
4. Nemzeti és függetlenségi mozgalmak Afrikában, Ázsiában és Kelet-Közép-Európában 1945 után.
5. A hidegháború.

Mi az első és a harmadik témakört választottuk még az IB Program kezdetén. Minden témakörhöz tartozik egy lista a főbb témákkal, illetve a részletes tanulmányozásra ajánlott eseményekkel, amelyek a főbb témákhoz biztosítják az esettanulmányokat.

Ezek például az első témakörnél (A háborúk okai, menete és hatásai) a következők:

Főbb témák:

- a háborúk típusai (polgár-, gerilla-, totális, korlátozott);
- a háborúk okai;
- a háborúk jellegzetességei (hadviselés, a hátszágok, ellenállási és forradalmi mozgalmak);
- a háborúk hatásai és következményei (békeszerződések, politikai változások, gazdasági-társadalmi hatások, nemzetközi kapcsolatok).

Háborúk:

- az első világháború;

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

- a második világháború;
- Afrika: az algériai háború, a nigériai polgárháború;
- Amerika: a Falkland-szigeteki háború, a nicaraguai forradalom;
- Ázsia: az indiai-pakisztáni háborúk, a kínai polgárháborúk;
- Európa és a Közel-Kelet: a spanyol polgárháború, az irán-iraki háború, az öbölháború.

A harmadik témakör tartalma:

Főbb témák:

- a tekintélyelvű és pártállamok eredete és jellemzői;
- a tekintélyelvű és pártállamok létrehozása;
- belpolitika és hatásai (az állam és közigazgatás szerkezete és szervezetei, politikai, gazdasági, társadalmi és valláspolitikai, az oktatás, művészetek, média és propaganda szerepe, a nők helyzete, a vallási és etnikai kisebbségek kezelése).

Diktatúrák:

- Afrika: Kenya – Kenyatta. Tanzánia – Nyerere;
- Amerika: Argentína – Perón, Kuba – Castro;
- Ázsia és Óceánia: Kína – Mao, Indonézia – Sukarno;
- Európa és a Közel-Kelet: Németország – Hitler, Szovjetunió – Sztálin, Egyiptom – Nasszer.

Az ajánlott események közül nem kell mindent megtanulni, úgy kell választani, hogy a diákok legalább két régióból tudjanak eseményeket felhasználni az esszéikben az állításaik alátámasztására. Az ajánlottakon kívül lehet más történelmi eseményeket is tanítani. Ezeket az ún. *nyitott kérdéseknél* használhatják a tanulók érvelésük alátámasztására. Ilyenkor egy kérdést a vizsgázó által választott eseményeken keresztül kell elemezni, például: a vizsgázó által választott diktátor hatalomra jutásában milyen szerepe volt az ideológiának.

A tanterv különleges részét képezi a vizsga első része. Ez nem más, mint *forráselemzés*, melynek témáját a Nemzetközi Érettségi Vizsgaközpont határozza meg a két éves kurzus megkezdése előtt legalább egy évvel. Három téma közül kell egyet választani. Ezek a témák több éven keresztül „futnak”.

Az utóbbi években a választható témák:

1. Békekötés, békefenntartás – nemzetközi kapcsolatok 1918–36.
2. Az arab-izraeli konfliktus 1945–79.
3. A kommunizmus válsága 1976–89.

Az emelt szint az említettek mellett a nagy régiók történetét is tárgyalja 1750 és 2000 között. Mi természetesen Európa és a Közel-Kelet történetét választottuk, de az is szabad választás tárgya, hogy melyik régió történetét tanulmányozza az iskola vagy a csoport. A regionális témák az adott régió 100 évnyi történelmét ölelik fel. Az emelt szinten választandó regionális történelem minden régióban 12 opciót ajánl fel részletes tanulmányozásra. Ebből hármat kell kiválasztani. Az általunk választott Európa és Közel-Kelet történelméből mi a következő három témával foglalkozunk:

1. Oroszország történelme 1853–1924
2. Európai diplomácia és az első világháború 1870–1923 vagy
3. Az egységes Olaszország és Németország kialakulása és megszilárdulása
4. A két világháború között: együttműködés és konfliktus 1919–39.

Az értékelés

Az értékelés szempontjai

A tanulóktól – mind emelt, mind pedig középszinten – a következőket várják el:

- A tanuló alapos tudással rendelkezzen az adott témakörökről, értse a történelmi összefüggéseket.
- Tudja értelmezni a történelmi forrásokat.

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

- Tudja a tényeket bizonyítékként felhasználni állításai alátámasztására. Legyen tisztában azzal, hogy a tényeket többféle módon lehet értelmezni, ismerjen a történészek által megfogalmazott különböző értelmezéseket.
- Legyen képes forrásokat összehasonlítani. Legyen képes a különböző forrásokat és elméleteket összevetni és értékelni.
- Sajátítsa el az esszéírás fortélyait, azaz világos szerkezet, bizonyítékokkal alaposan alátámasztott érvek jellemezzék írását. Legyen képes önálló kutatásra. Ismerje a hivatkozások és a bibliográfia írás mikéntjét.

A belső értékelés

A belső értékelés, azaz a tanár által végzett minősítés a történelem tantárgyból egyetlen elemből áll. Ennek során a tanulónak a következő feladatai vannak:

- válasszon ki egy történelmi témát, ezen belül fogalmazzon meg egy kérdést;
- végezzen kutatómunkát, majd
- válaszolja meg az általa feltett kérdést esszé formájában.

Az esszében szigorú formai követelményeknek kell megfelelni: nem lehet kevesebb, mint 1500 és több, mint 2000 szó. Hivatkozásokat és bibliográfiát kötelező írni hozzá. Meghatározott részekre kell bontani: bevezetés, a bizonyítékok felsorolása, forráskritika, elemzés és befejezés. Megadott szempontrendszer és pontszámok alapján a szaktanár értékeli a csoportjába tartozó tanulók esszéit. Ezeket a szempontokat természetesen a diákok is ismerik. A pontszámokat elküldjük az IB Vizsgaközpontnak, ahonnan azonnal megkapjuk azoknak a tanulóknak a nevét, akiknek a munkáját be kell küldenünk hozzájuk moderálásra. Az így kialakult pontszám a végső jegy emelt szinten 20%-a, középszinten 25%-a lesz.

A külső értékelés

A külső értékelés, azaz a vizsga kizárólag írásban történik.

1. A vizsga első része mindkét szinten a *forráselemzés*: kb. 5 forrás van. Ezek egyike nem írott forrás, hanem vagy egy kép vagy egy karikatúra. A többi rövid, írott, elsődleges vagy másodlagos forrás. A vizsgázónak 4 kérdésre kell válaszolnia egy óra alatt. A kérdések típusa meghatározott.

- Az első kérdés a szövegértést méri.
- A második két forrás összehasonlítása.
- A harmadik forráskritika.
- A negyedik egy mini-esszé, azaz egy feltett kérdésre a források és saját tudás alapján írt válasz. Emelt szinten a kapott pontszám a jegy 20%-a, középszinten 30%-a.

2. A vizsga második része esszéírás. Két kérdést kell megválaszolni, egyet-egyét két különböző témakörből. Minden témakörnél hat kérdés szerepel, ezekből lehet választani. A hat kérdés közül három megnevezi azt vagy azokat a *konkrét eseményeket*, amelyekre a kérdést értelmezni kell. Kettő ún. *nyitott kérdés*, azaz a vizsgázó maga választhatja meg, mely esemény/ek példáját felhasználva adja meg a válaszát. *Egy kérdés* pedig nem a politikatörténet, hanem a *gazdaság, a társadalom vagy társadalmi nemek (gender) szempontjából közelít*. Emelt szinten a két esszénél elért pontszám a jegy 25%-át adja, középszinten a 45%-át. Minden egyes esszé megírására 45 perc áll rendelkezésre.

3. Emelt szinten a vizsga még egy harmadik részt is magában foglal. Ez a regionális tanulmányokra vonatkozik. A *három* választott opció mindegyikéből *egy választott kérdést kell megválaszolni* egyenként 45 perc alatt. Ez a jegy 35%-át teszi ki.

A hosszú esszé

Hosszú (4000 szavas) esszé az IB diploma megszerzésének alapfeltétele a 6 tantárgyi vizsgán felül. A tanuló maga választhatja meg a tantárgyat és a témát is. *Történelemből* írni

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

ezt az esszét *nem könnyű* feladat. Azon túl, ami minden tárgyból kihívást jelent a tanulóknak (önálló témaválasztás, kérdésseltevés, elemző érvelés, formai követelményeknek megfelelés), történelem esszénél nagyon *sokat számít a nyelvtudás* is. Igazán jó esszét csak az a diák tud írni, aki pontosan és szépen fogalmaz angolul. A másik kihívás, hogy nemcsak *érvekkel meggyőzően alátámasztott választ* kell adnia a tanulónak a saját kérdésére, hanem *a források kritikus felhasználásáról*, illetve a kritikához igazodó következetes felhasználásról, beillesztésről is számot kell adnia. A nehézségek ellenére mindig sok diák írja történelemből a hosszú esszéjét.

Hasonló elemek a magyar érettségiben és az IB vizsgában

A Nemzetközi Érettségi Program ugyanúgy, ahogy a magyar, emelt és középszintű vizsgára történő felkészítést jelent. Fontos változás volt, hogy a 2005-től induló magyar kétszintű érettségi rendszer ugyanolyan kompetencia alapú oktatási formát követ, mint az IB. Az adott témára, illetve kérdésre koncentráció, a történelmi jelenségek okainak feltárása, a megfelelő szakszavak használata, elhelyezés térben és időben, a források értelmezésének fontossága, illetve egy esszé megfelelő strukturálása más megfogalmazásban, de ugyanilyen szerepet kap mindkettőben. Kimondható az, hogy ezekben a célokban szoros az összefüggés a két rendszer között, és a nemzetközi érettségire felkészítő tanárok számára könnyű, örömteli átállást jelentett az új magyar érettségi rendszer.

A megadott források felhasználásával megírt esszé hasonló kritériumokkal bír, mint a nemzetközi érettségi 1. vizsgarészének mini esszéje. Ugyanígy az IB-gyakorlatban régóta bevett követelmény, a különböző nézőpontok felismerése és ütköztetése is megjelent több kérdésben a magyar érettségi vizsgalapjain.

Az IB-gyakorlat során alkalmazott technikák, új feladatok formájában helyet kaptak a magyar érettségire történő felkészítésben is, bár gyakran szembesültünk azzal, hogy időhiány miatt erre inkább az emelt szintű vizsgára felkészítő csoportokban van lehetőség. Ilyen gyakorlat a házi esszék írása, amely az IB-ben megszokott, az eseményeket mélységében elemző feladattípust vesz át.

Néhány példa a kérdésekre:

- Milyen mértékben hazudtolták meg a jakobinusok a francia forradalom eredeti elveit?
- A német és olasz egység folyamatának elemző összehasonlítása.
- Milyen mértékben volt a fegyverkezési verseny / keleti kérdés / nacionalizmus / az imperializmus az első világháború kitörésének az oka? (Itt hangsúlyozni kell, hogy egy-egy faktornak a jelentőségét kell elemezni, hogy a többihez képest mekkora szerepe volt.)
- Milyen mértékben volt Ausztria nemzetközi helyzetének megváltozása a kiegyezés az oka?

Hasonlóan IB-s módszerek a viták, szerepjátékok, konferenciák, összeesküvések modellálása szerepjáték formájában (például a Határozati Párt és a Felirati Párt képviselőinek vitája, az 1815. évi bécsi és az 1938. évi müncheni konferencia vagy a Wesselényi-féle összeesküvés modellálása). IB-s gyakorlatból átvett feladat az is, ahol tézismondatokot kell kikeresni állítások közül, majd ehhez kell hozzárendelni a többi megadott releváns állítást.

Összefoglalva tehát, a magyar kétszintű érettségi a célok meghatározásában sokban hasonlít az IB-hez, így az alkalmazott technikák a felkészítésben is közelíthetnek egymáshoz, illetve már alkalmazásra kerültek a saját gyakorlatunkban.

Különbségek a magyar érettségi és az IB rendszere között

A legfontosabb különbségeket az alábbi 6 szempont szerint lehet vizsgálni:

1. A program hossza, illeszkedése a magyar, ill. más országok rendszeréhez.
2. A tartalmi elemek különbségei.
3. A vizsga.

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

4. Helyi (magyar) történelem és egyetemes történelem aránya.
5. Kompetencia fejlesztési módszer:
  - a) témák mélységében tanulása a „kevesebb több” elve;
  - b) esszéírás, esszékérdések feltevése;
  - c) forráselemzési módszerek.
6. Élethosszig tartó tanulásra nevelés, önálló kutatási feladat.

1. A program hossza

Alapvető különbség, hogy a nemzetközi érettségire felkészülés *kétéves program*. Az érettségi vizsga feladatait ebből a kétéves anyagból állítják össze. Magyarországon azok a tanulók csatlakozhatnak, akik a 10. tanévet befejezték a magyar rendszerben (az ötéves két tanítási nyelvűek esetében ez a 11. év után történik). A tanulók háttere mindenütt változó, a legtöbb országban a 10. év egy úgynevezett elő IB-kurzus. Lásd még „A vizsga” részt.

2. A tananyag tartalmi elemeinek különbségei

Ahogy már említettük az IB tantervi leírásában, a középszinten tanulók csak a XX. század anyagából vizsgáznak (háttérként a XIX. század végét is ismerniük kell). Az emelt szintű vizsgázók pedig a XIX. század és XX. század anyagából kapják a kérdéseket. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a XVII. századtól – ahol az IB-s diákok elhagyják a magyar rendszert – a XIX-XX. századig (vizsgaszinttől függően) ne lennének ismereteik, ezt egy átfogó, a lényegesebb elemekre koncentráló kurzus keretében a valós IB-anyag megkezdése előtt tárgyaljuk. Erre azért is szükség van, hogy a vizsgakövetelményben szereplő témakörök szóhasználatához megfelelő háttérrel kapjanak a diákok.

A látszólag rövid, egy, illetve másfél évszázadnyi vizsgakövetelmény azonban mennyiségben, tartalmi elemekben nem jelent kevesebbet annál az anyagnál, amit a magyar rendszerben az utolsó két gimnáziumi évben tanulnak a diákok, bár kétségtelen, hogy a kronológiai lefedettség kisebb az IB érettségiben, mint a magyar érettségi rendszerben. A témakörökre felfűzött világtörténelmi vizsgarész, ugyanúgy, mint a választható európai történelem emelt szinten, nagyobb mélységben követeli meg az adott tartalom elsajátítását. Ennek részleteire még kitérünk az 5. pontban, ahol a kompetenciák fejlesztéséről szólnak.

3. A vizsga és az értékelés különbségei

A nemzetközi érettségi vizsgarendszeréből kitűnik, hogy a 4 vizsgarész alaposan teszteli a fejleszteni kívánt kompetenciákat. Fontos különbség, hogy *a pontosan körülhatárolt kritériumokkal bíró, de szabadon választható témájú önálló kutatási munka nem része a magyar érettségi rendszernek*. Az IB-s diákok maguk kutatják az általuk választott témák forrásait, ütköztetniük kell a témához kapcsolódó különböző nézőpontokat, majd a különböző források analízisének után következetes konklúziót kell levonniuk. Itt kerül sor a kutatási módszerek, a szigorúan standardizált hivatkozási formák és a bibliográfiai adatok helyes alkalmazásának mérésére, illetve értékelésére. Szigorú pontlevonás jár az APA, az MLA vagy más releváns hivatkozási módszerek nem következetes alkalmazása miatt. Régi diákjaink rendszeresen visszatérő élménye egyetemi tanulmányaik során, hogy mennyivel könnyebben veszik az akadályokat önálló kutatást igénylő feladataikban. (A magyar érettségi rendszer is jelöli követelményként megfelelő hivatkozási formák elsajátítását, de azt nem értékeli semmilyen formában.)

Látható tehát, hogy a vizsga szerkezetében, az értékelés formájában lényeges az eltérés.

4. A magyar és az egyetemes történelem arányának különbsége

A követelményrendszerben a legnagyobb különbség a magyar és egyetemes történelem tanulmányozásának arányában van. Az IB azonban, ahol lehetséges, ösztönzi a helyi történelem minél szélesebb körű megismerését. Egyik lehetőség erre az 1500-2000 szavas önálló kutatáson alapuló belső értékelésű munka. Ez szabadon választható témát jelent, a magyar gyerekek esetében kérjük magyar történelmi témák, illetve kutatási kérdések

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

választását. Mivel a feltett kérdést természetesen szélesebb kontextusba kell helyezni, ezért a diákoknak nagyon alaposan kell kutatniuk ahhoz, hogy ennek a követelménynek megfeleljenek. Például, ha valaki a kutatási kérdését a Rákosi-korszak sportpolitikájából teszi fel, elkerülhetetlen, hogy tanulmányozza Rákosi hatalomra jutását, magát a korszakot teljességében, még akkor is, ha konkrétan nem minden adatszerű információ kerül bele az esszébe. Ugyanígy, ha azt a kérdést teszi fel, hogy: Milyen mértékben különbözött Kossuth és Széchenyi közlekedési koncepciója, ahhoz nemcsak a Kossuth-Széchenyi vita elemeit kell ismernie, hanem a kérdés tanulmányozásához az egész reformkorral részletekbe menően tisztában kell lennie, hogy utána megfelelő mennyiségű anyagból ki tudja szelektálni a releváns tényezőket.

A magyar történelem ugyanakkor többször megjelenik az egyéb vizsgaelemekben. A forráselemző első vizsgarészben az általunk választott „Nemzetközi kapcsolatok 1918–36” témában a gyakorlásnál többször is használtunk magyar forrásokat a trianoni békeszerződésről, illetve azok magyarországi hatásáról. Több felkészítő anyagot kínáló IB kiadványban található Trianonra, illetve a Horthy-korszakra vonatkozó leírás. A totalitárius diktatúrákat tárgyaló 2. vizsgarész esszékérdéseiben sokszor található olyan nyitott kérdés gazdaságpolitikai, társadalompolitikai témákban, amihez megfelelő tényező adatokkal alátámasztott érvek kellenek egy állítás érvényességének igazolásához vagy elvetéséhez. Ebben az esetben is lehetőség nyílik akár a Rákosi-, akár a Kádár-rendszerből referenciát találni. A szintén a 2. vizsgarészhez tartozó háborús témakör kérdéseiben is előfordulhat, hogy Magyarországgal kapcsolatos tényanyagra van szükség (első- és második világháború).

Összefoglalva tehát elmondható, hogy lényeges a különbség az egyetemes történelem javára. Az IB követelményrendszerében természetesen konkrétan nem előírt követelmény a 60 százalékos magyar tananyag, ugyanakkor a magyar IB-s diákoknak is lehetséges a magyar történelem tanulmányozása a program keretén belül a XVII. század után is (ahol a magyar rendszert elhagyják). Jelentős különbség azonban az, hogy itt nagyrészt önálló feldolgozásból eredő ismeretszerzésről van szó, saját témaválasztás alapján, a tanár egyéni konzultációk során segít. A tanár ugyanakkor eldöntheti azt is, hogy mennyi (helyi) magyar tényanyag lehet hasznos a XX. századi nagy témaköröknél a felkészülésben.

5. A kompetenciák fejlesztésének módszertani különbségei

Ez az a terület, ahol nem a célokban, hanem a módszerekben, illetve a megközelítésben van különbség.

- a) A nemzetközi érettségi inkább a „*kevesebb több*” elvén működik. A tantervi leírásban említett témakörös felosztás lehetőséget nyújt arra, hogy történelmi helyzeteket mélységében vizsgálják meg az IB-s diákok a felkészülés során. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy például a totalitárius diktatúrák tárgyalásánál részletesen elemezzük Hitler, Sztálin, Mao vagy Castro nőpolitikáját, miért volt az egyik diktatúra emancipációellenes, miért volt a másik az emancipációt jogilag támogató, ugyanakkor a nőket mégis kizsákmányoló politika. Milyen tényezők segítették a diktátorok hatalomra jutását, hogyan alakították át a különböző politikai intézményeket totális diktatúráik kiépítésének szolgálatára? Részletesen vizsgáljuk a politikai manipulációk természetét, a propagandaeszközök széles tárházát. Minden diktátor esetében elemezzük a gazdaságpolitikát, mód nyílik arra, hogy megvizsgáljuk a módszereiket, az inflációs politika alkalmazásától a munkanélküliség kezelésén át az önellátásra törekvésig. Mindez segíti azt, hogy a vizsga során bőséges tudásanyag álljon rendelkezésre ahhoz, hogy a tanulók érveiket megfelelő tényanyaggal tudják alátámasztani. A magyar rendszerben is fontos kompetenciaként megjelenő „*eseményeket alakító tényezők*” feltárásában is biztos alapot kínál az IB 2 éves kurzusa, és a diákok magabiztosabban, teljes mélységében értve tudnak fogalmakat használni akár gazdaságpolitikai, társadalmi vagy politikai kérdésekben. A fentiek a források kezelésében is megbízható rutinhoz juttatják a tanulókat.

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

Összefoglalva, a fent leírt módszer segítő kezet nyújt a mai kor problémáinak megértésében is, akár állampolgárként, akár az egyes humán tudományokat „használó” szakmák képviselőiként. Ezek az így elsajátított kompetenciák segítik annak felismerését is, hogy a történelem természetéből adódóan nincsenek teljes bizonyossággal kimondható igazságok. 20 illetve 22 éves tanítási gyakorlatunk alapján kijelenthető, hogy az IB program nagyon hatékonyan járul hozzá nem csak a saját maga által megnevezett nevelési célok eléréséhez, hanem a magyar érettségi rendszerben is megfogalmazott, kompetenciák (okok feltárása és a „megfelelő fogalmak” értő használata) fejlesztéséhez is a „kevesebb több” elven keresztül.

- b)** Másik jelentős különbség a Nemzetközi Érettségi Program megközelítési módjában az *esszéíráshoz való felkészítés*. Mindkét rendszer fontos kritériuma a kérdésre koncentrált írás, a következetesség és a megfelelő struktúra. *A magyar érettségiben azonban még mindig túlnyomó többségben* vannak jelen az inkább leíró, tárgyyszerű ismertetést kívánó kérdések. *A nemzetközi érettségi érvelő, az érveket tényekkel alátámasztó, analitikus és következetes konklúziót levonó esszét követel.* A kérdéseket is ennek alapján teszi fel.

Néhány példa a két rendszerből a leírt különbségek megvilágítására.

Magyar érettségi:

- „A megadott források és saját tudása alapján elemezze, hogyan valósult meg a szövetségesek együttműködése a második világháború folyamán?” (emelt szint),
- „...írja le a trianoni békeszerződés gazdasági következményeit!” (középszint) „...mutassa be Hunyadi János törökellenes támadóhadjáratainak sikereit és bukásait!” (emelt szint)

Az IB kérdésfeltevése a következő:

- „A totális államok ritkán sikeresek a társadalmi és gazdasági jólét biztosításában. Értékelje az állítás helyességét két régió diktatúráinak példáját használva!” (közép- és emelt szint)
- „A háborúkat általában tévhitik és az okozza, hogy a diplomaták elbuknak a krízishelyzetek kezelésében. Értékelje az állítás helyességét a második világháború okait használva referenciaként.”
- „Mennyire értesz egyet azzal az állítással, hogy az egypártrendszerek diktátorainak hatalomra jutásában az ideológiáé volt a legfontosabb szerep? Állításaid helyességét 2 különböző régió diktatúráinak elemzésével igazold.” (közép- és emelt szint)
- „Bismarck államférfiúi hírneve sokkal inkább az 1871. előtti, mint 1871. utáni munkáján nyugszik. Igazold az állítás helyességét!”

A példák alapján látható, hogy a kérdések megválaszolása analitikus megközelítést kíván. Nagyon fontos a következetes érveléstechnika. Komoly figyelmet igényel, hogy a diák az esszéírás folyamán folyamatosan a kérdésre koncentráljon.

- c)** *A forráselemzés*

A források elemzésének és kezelésének ellenőrzésére külön vizsgarészt ír elő az IB. Lényeges különbség, hogy meghatározott módszerekkel, kérdésekkel kell felkészülni az írás elején említett témakörökhöz kapcsolódva. A forráselemzési és felhasználási kompetencia természetesen nem csak ebben a témakörben fejlődik, hiszen kevés olyan óra van, ahol forráselemzésre nem adódna lehetőség a két év alatt. Aminek rutinszerű technikává kell válni a gyerekek számára, az annak felismerése, hogy soha nem lehet egy forrás hasznosságát, illetve érvényességét megvizsgálni, anélkül, hogy fel ne mérnénk azok eredetét, és a forrás alkotójának célját, akár elsődleges, akár másodlagos forrásokról van szó. Ez a gyakorlat

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

időigényesebb, de nagyon érdekes, izgalmas a tanulók számára ez a fajta megközelítés.

Az említett forráselemző 1. vizsgarész – ahogy már a Bevezetőben leírtuk – menete a következő:

- el kell figyelmesen olvasni az öt forrást;
- az 1. a és 1. b kérdés alapján bizonyos fogalmakat értelmeznek a forrásokból;
- a 2. kérdésben össze kell gyűjteni meghatározott aspektusból 2 forrás azonosságait és különbségeit;
- a 3. kérdés az eredet és a cél alapján vizsgálhatja meg 2 másik forrás hasznosságát és érvényességét;
- és csak ezután kerül sor a magyar érettségi rendszerből is ismert forrásokon és saját tudáson alapuló ún. mini-esszé megírására.

Fontos követelmény, hogy mind az öt forrást felhasználják, beillesszék az esszébe. Ez a módszer megköveteli a kritikához igazodó következetes forráshasználatot, egy adott témához kapcsolódó kérdés többoldalú megközelítését. Gyors kombinációs készséget igényel, mert erre a vizsgarészre 1 óra áll csupán rendelkezésre. Sajnos ez a módszer, komplexitásában nehezen alkalmazható a magyar rendszerben, de elemeit gyakran használjuk a magyar érettségire történő felkészülés során.

6. Az élethosszig tartó tanulásra nevelés

A nemzetközi érettségi nagy súlyt fektet az önálló tanulás készségének fejlesztésére. Ennek egyik példája a már említett 2000 szavas történelem esszé, ahol alkalmazni kell a tanulóknak az órákon elsajátított tudást és technikákat, de tartalmilag a munka teljes egészében szabadon választott témán alapul, egyedül kell kutatniuk, a tanár a követelményrendszer közvetítésében, kritériumok ismertetésében, a hivatkozási módszerek eldöntésében és a kutatási kérdés fókuszának meghatározásában nyújthat segítséget.

Ez az értékelési forma a tanulókat érdeklő témán keresztül vezet a készségek fejlesztésére, segít az élethosszig tartó önálló tanulás rutinját kifejleszteni. A „kutatás detektívmunkáján” keresztül a diák fel tud tárni egy kérdés megválaszolásához szükséges anyagot, miközben rákényszerül a kutatott, elolvasott anyagból való szelektálásra, így lényeglátó képessége fejlődik. Megismerkedik a tudományos munkák hivatkozási módszereivel (APA, MLA stb.), az internetes források kritikus felhasználásának módjával és a különböző nézőpontok ütköztetésével tudatosan benne egy kérdés több oldalról való megközelítésének lehetősége. Az írás az IB által megadott szempontok szerinti felosztás kényszerével rávezeti a tanulókat a tudományos munkák strukturálásának módjára, aminek további élete során is nagy hasznát veheti.

Néhány példa az úgynevezett kutatási kérdésre:

- Mi volt a legfontosabb oka a magyar kiugrási kísérletek bukásának a második világháborúban?
- Mennyire tekinthető sikeresnek a Kádár-rendszer lakáspolitikája?
- Mennyire tekinthető következetesnek a 3T alkalmazása a Kádár-rendszer kultúrpolitikájában?
- Mi volt az igazi motivációja a magyar közvetítésnek az amerikai-vietnámi béketárgyalásokban?
- Mennyire tekinthető hivalkodásnak, illetve a valós gazdasági fejlődés kifejezőjének a millenniumi kiállítás- és ünnepsorozat Magyarországon 1896-ban?

Az önálló tanulásra való felkészültség értékelése még nem része a magyar érettségi vizsgarendszerének.

A fent leírt különbségek, mint a mélységében tanult, de kevesebb számon kért téma, az esszékérdések megfogalmazásának módja, a komplex forráselemzési rendszer és annak

Drixler Ildikó és Németh Éva: A történelem tantárgy a Nemzetközi Érettségi (International Baccalaureate – IB) Programban

külön vizsgaelemként történő megjelenése és az önálló tanulásra, kutatásra felkészítő feladat, gyakorlati alkalmazása során számos kihívással szembesül tanár, tanuló egyaránt. A történelmet a tanulók visszajelzéseikben az egyik legnehezebb tantárgyként tartják számon. Ugyanakkor egyetemi tanulmányaik folytatása közben szinte minden diákunknak az a véleménye, hogy *a legtöbb készséget megmozgató*, nagyon hasznos tárgyuk volt a történelem. Sokan állítják, hogy a történelem tanulása, az önálló kutatást igénylő feladatok elvégzése rendkívül nagymértékben járult hozzá íráskészségük és angol szókincsük fejlesztéséhez.

Számos elemét alkalmazzuk az ismertetett különböző módszereknek a magyar érettségi rendszerben is saját óráinkon, és jó szívvel ajánljuk azokat minden tanártársunknak.

Utószó

A nemzetközi érettségi történelem tantárgya folyamatosan változó tartalommal és módszerekkel futtatott program. Széleskörű választási lehetőséget nyújt az iskoláknak és tanároknak egyaránt. Nagyobb ívű tartalmi változtatásokra 5 évenként kerül sor. A konzultáció folyamatos a vizsgaközpont és a résztvevő tanárok között. Minden egyes vizsga után kérdőíveket kell kitölteni, lehetőség van javaslatok megfogalmazására. A továbbképző konferenciák műhelyvezetőin keresztül folyamatos az informális kommunikáció, és *a világ legtávolabbi pontjain tanító tanárok ötletei, érdekes ajánlásai napi szinten érkeznek*. Az új témakörök elindításánál gyakori az ellenőrző, gyakorló lapok csereberéje, hogy megfelelő mennyiségű próbavizsga anyag álljon rendelkezésre. Az új témakörök elindítása előtt a tananyag-fejlesztési tervekre többször kérnek visszajelzéseket, az *Online Tantervi Központ* (az IB hivatalos fóruma) folyamatosan értesít a viták, illetve a javaslatok, egyezségek állásáról.

A sokszínűség ellenére mégis kiválóan standardizált a rendszer, jóval a kétéves program megkezdése előtt pontosan tudják tanárok és diákok, hogy milyen követelmények várhatók tartalmilag és formailag az érettségi vizsgán. Az online elérhető, néha bizony nagyon hosszú cél- és követelmény kézikönyvek meghatározzák a választható anyagokat, és minden egyes kérdésfajta és szint (1-7 osztályzat) értékelésének kritériumait.

Hivatkozások: www.ibhungary.hu

JEGYZETEK

¹ *Dőlttel szedve és kiemelve* jelenik meg a szövegben, ami jelentős eltérés az IB-ben, és ezért érdemes lehet a magyar rendszerbe is beépíteni.)

² Bővebben: www.ibhungary.hu